

A FRANCZIA FORRADALMI HÁBORÚKBAN KITÜNT MAGYAR KATONÁK.¹⁾

Nemes-Dédi Stephaics Ferencz báró, vezérőrnagy, régi főnemesi családból eredt. Született 1739-ben *Nemes-Déd* községben. A család kedvezőtlen vagyoni viszonyai miatt a fiatal Stephaics nagy nehézség közt kezdte meg katonai pályáját; a hétéves háború kitörésekor közlegény gyanánt lépett az egyik huszárezredbe, úgy emelkedett fokról-fokra az altiszti lépcsőkön. Személyes bátorságával sokszor kitüntette magát, három sebet is kapott, — s parancsnokainak ajánlatára az udvar tudomást vett róla: Mária Terézia fölvetette őt a magyar nemesi gárdába. Innen 1767-ben a harmadik huszárezredbe lépett, most már főhadnagyi ranggal.

A bajor örökösödési háborúban lovasszázados volt s Jägern-dornfnál diadalmasan rohanta meg az 1600 főnyi porosz előcsapatot, mely Stutterheim és Werner tábornokok alatt az osztrák állásba betört. Freiherrnsdorfnál pedig néhány százarral és horvát határőrrel két órahosszat tartóztatta föl Lossow tábornok támadását.

A németalföldi forradalom alatt elnyerte az őrnagyi rangot s a francia háború kezdetén számos alkalommal adta újabb jelét

¹⁾ Milodánovics Simon bajtársunk a Mária Terézia rend hivatalos kiadványai alapján könyvet ír a rend magyar lovagjairól. Bárha ez életrajzok csak egyszerű fordítások s a magyar hadtörténelemre nézve új adatokat nem tartalmaznak, mégis szívesen közöljük azokat, mert elősegítik a magyar név dicsőségének terjedését, s talán arra is alkalmas e közlés, hogy bajtársunk vállalata iránt az érdeklődést fölkeltse.

Szerk.

vitézségének. Így 1792 nov. 30. *Courioulnál* hét teljes órán át állta ki lovasosztályával együtt az ellenség heves ágyútüzét, a nélkül, hogy helyéből kimozdúlt volna. *La Roche* bevételével nagy szolgálatot tett az osztrák hadműködésnek.

Jelentékeny része volt Stephaicsnak a Cateau-Cambresi melléki francia tábor megrohanásában, hol ő vezette az előrsők balszárnyát, s intézkedései oly helyeseknek bizonyultak, hogy az ütközet után kineveztetett alezredessé. 1795 augusztusban bárói méltóságra emeltetett s két hóval később új kitüntetésben részesült, mert Neckar-Hausen mellett a francia huszárság nagy tömegét ellenállhatlan erővel megtámadta s az ellenséget Manheimig üldözte.

1797-ben Stephaics az Erdődy-huszárok (9. sz.) ezredese lett s csapatát 1799-ben az olaszországi hadsereghez vezeté. Az Alesandria melletti csatában jún. 20-án nagy válságban volt az egész huszárezred; a parancsnok alól is egy lovat kilőttek a francziák. A következő évben Stephaics tábornoki ranggal nyugalomba vonult. Meghalt 1811 ápr. 9-én.

Berbereki Alvinczy József báró, tábornagy, titkos tanácsos, kamarás, főhadparancsnok Magyarországon, tulajdonosa a 39. sz. gyalogezrednek, 1735-ben az erdélyi *Alvincz* községben született. Gyermekéveit rokonánál: Gyulay gróf tábornok házában töltötte, 15 éves korában pedig, mint hadapród, ugyanennek ezredébe lépett, és már 1753-ban századparancsnok lett.

A hétéves háborúban Torgau előtt, majd Schweidnitz várának bevételekor és Teplitznél ismételten kitüntette magát. Az 1763-iki békeesztendőben őrnagygyá lépett elő és az időt arra használta föl, hogy a Lacy tábornok által készített új gyakorlati szabályzatot a hadseregben terjeszse.

1771-ben alezredes volt, majd a 19. gyalogezred parancsnokává neveztetett ki. De a bajor örökösödési háborúban vitézsége számára új tér és alkalom nyílt. Így 1779 jan. 18-án *Habelschwerth* bevételekor egy zászlóalj élén szuronyrohammal tört be az ú. n. cseh-kapun, a városban Hessen-Phillipsthal herczeg parancsnokot, két törzstiszttel és 130 emberrel elfogta, egy ágyút is ejtven zsákmányul. *II. József* ekkor nevezte ki tábornokká, megítélte neki a Mária Terézia rend *lovagkeresztjét* és császári

unokaöccse, a későbbi I. Ferencz mellé őt nevezte ki a hadi tudományok tanárává. Az oktatás szerencsés befejezte után 1786-ban előbb a 26. majd e helyett a 19. gyalogezred tulajdonosa lőn. Érdekes, hogy II. József a pesti táborban tartózkodása alatt személyesen kitüntette azt a zászlóaljzat, melyet Alvintzy Habelschwerthnél vezetett, köszönő szavakat intézett hozzá, a legénység közt 300 aranyat rendelt kiosztani, a tisztikart pedig a császári asztalhoz hívta meg vendégül.

A török háborúban Alvintzy a középhadnál Loudon alatt szolgált. A fővezér Belgrád első megrohanásával őt bízta volt meg, de a roham a kedvezőtlen időjárás miatt nem sikerült. 1789-ben Alvintzy altábornagy lett s 1790-ben őt küldte az udvar, kellő számú csapatokkal, Németalföldre, hogy a föllázadt tartományt pacifikálja. Itt a Lüttich ellen nyomulás alkalmával baleset érte: lova levetette s ő oly sérüléseket szenvedett, hogy kénytelen volt a parancsnokságot Keuhl altábornagynak átadni.

A francia forradalom kitörésekor Alvintzy ismét elfoglalta helyét a hadseregben. 1792—1793. években egy hadosztály élén állt s a *neerwindeni* győzelem nagyrészt neki volt tulajdonítható. Ezért a rendtől káptalan ülés nélkül megkapta a *közép* keresztet. 1793 júliusban Alvintzy előőrseinél jelentkeztek a forradalmi kormánytól elszakadt francia csapatok *Dumouriez* tábornokkal egyetemben s az osztrák parancsnok Leuse mellett föleskette őket, hogy a szerencsétlen francia király kiskorú fiának: XVII. Lajosnak hívei maradnak.

Ezután Alvintzy csakhamar önálló sereget kapott parancsa alá. Előbb a tartalékhad élére állíttatott, mely York herceg angol-holland seregét volt támogatandó, — az 1794-iki hadjáratban pedig egy másik nagy tartaléksereg parancsnoka lett, melynek élén a Catillon, Landrecy, Charleroy és Fleurus mellett vívott csatákban nagy erélylyel végezte tisztét, — végre Mariolles mellett megsebesülvén, helyét Károly főhercegnek adta át. De alig hogy meggyógyúlt, újra a hadsereghez sietett, — s máj. 21-én, mint tábornoszernagy, az *Orániai* herceg mellé adatusnak, a Sambrevonalhoz rendeltetett. A hadműködést itt egészen Alvintzy vezette s neki tulajdonítható a júl. 16-iki győzelem, valamint Charleroy fölmentése. Ez utóbbi alkalommal két lovat kilőttek alóla, őt ma-

gát is súrolta egy golyó. Ekkor ítélte meg neki a káptalan a rend *nagykeresztjét*.

A téli fegyverszünet alatt, előbb a Düsseldorf és Weser közti csapatok, majd a felső-rajnai hadsereg élén, a Neckar és Constanz közti csapattestek parancsnoka volt. De mielőtt tavasszal a hadműködés megkezdődött volna, I. Ferencz Bécsbe a Hofkriegsrathhoz hivatta Alvintzyt s a seregpáncsnoki tisztet Wurmserre ruházta. Azonban már 1796-ban, midőn Beaulieu kénytelen volt a tirolai hegységbe hátrálni, — s a hadsereget újjászervezni, a harcok folytatására fölbátorítani kellett: az uralkodó ezzel Alvintzyt bizta meg. Legott nagy erővel munkához látott, s a francziáktól szorongatott Mantua fölszabadítására csakhamar egy jól fölszerelt hadsereget bocsáthatott Wurmser tbnok rendelkezésére. A megbízást ekként teljesítvén, a tirolai népfölkelést szervezte, s a csapatmozgásokba betanította. E szervezési munka is jól sikerült neki, a tiroliaiak szemében pedig népszerűvé s tekintélylyé nőtt egyaránt.

Wurmser a neki átadott sereggel szerencsétlenül járt: a francziák beszorították Mantuába. Most a monarchia utolsó tartalékereje élére Alvintzyt állította a bécsi kormány, s megtette őt olaszországi főparancsnokká. Itt következik Alvintzy katonai pályájának elég dicsőséges, de sikertelen része. Csapatai nagyrészt frissen toborzott újonczokból állottak; kevés volt a használható tisztje s így seregéből hiányzott a belső rend és szilárdság, melyek minden hadi vállalat szerencsés végrehajtásához oly szükségesek. Mindazáltal Alvintzynak sikerült a francziákat Caldiero és Bassano mellett visszaverni, — de az Arcole mellett vívott három napos nagy csatában vereséget szenvedvén, hátrálnia kellett az osztrák terület belsejébe. Daczára testi szenvedéseinek és lelki izgalmainak, e nagy csapást törhetlen akaraterővel viselte el, s csüggedetlenül abban fáradozott, hogy seregének romjait újra egyesítse, a csapatok lelankadt bátorságát szóval és példaadással újra föltámaszsa s a fegyelem helyreállításával újra katonai szellemet öntson a harcosokba. Még egyszer előrenyomult, hogy Mantua várát megmentse, — de minden reménységét megsemmisíté a Rivoli melletti csata. A császári sereg romjai a Piave mögé menekültek s Mantua elesett.

Az ezt követő téli hadjárat nehézségeit Alvintzy földült egészsége nem volt képes elviselni: valódi jótéteménynek vehette, midőn az uralkodó őt a fővezérségtől fölmenté s egyúttal változatlan kegye jeléül kinevezte Magyarországra főhadparancsnokká, — fölruházván őt egyúttal a titkos tanácsosi méltósággal. Alvintzy többé nem is jelent meg a harctéren, — de a hadsereg jólétéről békeállomásán se szűnt meg gondoskodni. A mire a csapatoknak szükségé volt ruházatban, fölszerelésben, fegyverekben s ellátásban, — mindarról bőven gondoskodott az ezzel megbízott szakbizottságban, melynek elnökségét az uralkodó Alvintzyra ruházta.

Mária Lujza főherczeg asszonynak francia császárnévé koronáztatása napján (1808 szept. 7.) Alvintzy megkapta a marsallbotot és a *Lipót-rend* alapítása ünnepén az első nagykeresztesek közt foglalt helyett.

Meghalt 1810 nov. 25-én Budán, — s mert végakarata az volt, hogy bajtársai között nyugodjék, a katonai temetőben takarították el. Vele kihalt a berbereki Alvintzy báró-család.

Ternowai Stipsicz József báró, lovassági tábornok, a Hofkriegsrath elnöke, titkos tanácsos, a 10. huszárezred tulajdonosa *Sopronban* született 1755 aug. 15-én. Ősei az uralkodó háznak régi hívei valának, s szolgálataikért 1762-ben a magyar nemességet kapták. *Stipsicz* József a *katonai* pályát 1774-ben, mint hadapród kezdte az első (császár) cheveaux-legères ezrednél. Minden pártfogó nélkül, egyedül a saját erejére utalva küzdte ki magának a később elért magas rangfokokat. 1783-ban ezredparancsnoki hadsegéddé lépett elő. Mint ilyen Belgrád ostrománál tüntette ki magát, s már 1789-ben őrnagy lett. A katonai tudományokban való nagy jártasságáért sűrűn alkalmazták őt főhadsegéd gyanánt: ily állásban szolgált őt tábornagy, két főherczeg s végre I. Ferencz oldalán. A hányszor főnökével ellenség előtt megjelent, mindig kitüntette személyes bátorságát is. Különösen a neerwindeni csatában tett nagy szolgálatot, melyről föntebb volt szó, s ezért a Mária Terézia rend *lovagkeresztjét* kapta, majd kineveztetett ezredessé, 1790-ben pedig vezérőrnagygyá.

Ép oly szerencsés volt önkéntes beavatkozása a Stockach mellett vívott csatába, mely már csaknem elveszett, midőn Stipsicz a jobbszárny élére vágatott s oly elhatározó fordulatot adott az

ütközetnek, hogy a fővezér: Károly főherczeg, legteljesebb elismerését nyilvánítá és a rend *közép* keresztjét kérte számára. A derek főhadsegéd ezt *nem kapta* ugyan meg, de altábornagygyá neveztetett ki 1800-ban. A lunevillei béke után békeállomásokon nyert alkalmazást: előbb csapatellátási főfelügyelő, majd az udvari főhadhi számvevőség igazgatója lön. De már 1805-ben ismét a hadseregnek szolgált és pedig a legszerencsétlenebb időpontban: az ulmi események alkalmával. Itt a hadbiztosság összes pénztári és csapatellátási hivatalnokai már mind szétszaladtak, s azt a tömérdek dolgot, melyet egy egész tisztviselői személyzet szokott végezni, most óriási erőfeszítéssel Stipsicz egymaga látta el. A pozsonyi béke után a Hofkriegsrathba hívták, hol a hadfőlszerelő ügyosztály vezetését vette át, mely szakban igen hasznos szolgálatokat tett. 1806-ban bárói méltóságra emeltetett s a következő évben lincai hadparancsnok lett.

Az 1809-iki hadjáratban Stipsicz a fővezér személye körüli főhadsegéd volt s az e minőségben szerzett érdemeiért titkos tanácsosi méltóságot kapott. 1811-ben Erdélybe neveztetett ki főhadparancsnoknak. Két év múlva lovassági tábornok, a 10. huszárezred tulajdonosa és a Hofkriegsrath alelnöke lett, hol a katonai közigazgatás minden ágai körül tett szolgálatai elismerése fejében az aradmegyei Ternowa-uradalmat, külön a magyar báróságot s 1824-ben 50 éves szolgálati jubileumára a Lipót-rend nagykeresztjét kapta. 1830-ban az államtanács katonai osztályának főnöke lett, de ez állomásán csak egy évig maradhatott: az 1831 szept. havában kitört *kolera* járványnak egyik első áldozata ő volt: meghalt ez év szept. 16-án.

Vásáros-náményi Eötvös Károly, alezredes, 1750-ben Szathmár-megyében született. 16 éves korában, mint közlegény állt a husárok közé, de igyekezetével már a bajor örökösödési háború kezdetén fölvitte főhadnagysággig. E háború alatt 1778 október elején a poroszok előnyomulásának megakadályozására ő zárta el Falkenhayn vidékén a nagy zsilipet, mely a környék erdőségeiben levágott fát Porosz-Sziléziába usztatta, — ugyanúgy tett egy mássikkal s a 15,000 ölnyi fakészletet fölegette. 1783-ban századparancsnokká lépett elő, s itt kezdődik az a fáradhatlan tevékeny-

ség és erély, mely a legszebb jövőt ígérte neki, ha pályája nem ér oly korán véget.

A foksáni csatában az ő százada volt az elővédnél és rendkívül bátran nyitotta meg e győzelmes ütközetet. Kevéssel ezután kémszemlére indult a Rimma vizén át s vitézül ellenállt 3000 török kemény támadásának. Ezért, valamint a biztosító szolgálatban tanúsított jelentékeny érdemekért 1790-ben őrnagyi rangot kapott.

A francia háború kitörésekor ezrede Németalföldre rendeltetvén, maradandó dicsőséget szerzett a valenciennesi ütközetben, hol a huszárok, kikhez a Sztáray-gyalogságból egy csapat önkéntes csatlakozott, egyetlen rohammal 12 francia ágyút és lőszer-kocsit foglaltak el. Két nap múlva az ellenség Preteau mellett egy magaslatot szállt meg, melyet földsánczokkal erősíteni kezdett. Itt ismét Eötvös kapta a megbízást, hogy az ellenség megfészkelését ez előnyös helyzetében meggátolja, — s az ő intézkedései oly talpraesetek voltak, hogy a huszárság (Barco-huszárok) a francia lovas-ságot visszavetette, gyalogságába betört, nagy részét levágta, s az állást a császári elővéd: Ottó vezérőrnagy alatt elfoglalhatta. Ezért, valamint a *famarsi* diadalból e vitéz huszárőrnagyra eső elismerés fejében a rendkáptalan megítélte neki a *lovagkeresztet*. 1794-ben Birch és Oldenhofen alatt, majd 1795-ben Mainznál s a következő évben az Alsó-Rajna vidékén Meinsdorfnál, Altenkirchennél s Uckeradnál oroszán bátorsággal harczolt. Az utóbbi ütközet után alezredessé neveztetett ki s e minőségben vezette a Barco-huszárokat a neuhofi csatába (1797 ápril. 22.), — de itt súlyos sebet kapott; baja *halálos* lefolyású volt: elhunyt a mainzi katonakórházban 1797 jul. 29-én.

Duka Péter báró, tábornaszernagy, titkos tanácsos, a 39. ezred tulajdonosa, — *Eszéken* született 1756-ban. Húsz éves volt, midőn mint műszaki tisztjelölt az oláh-illyr határezredben katonai pályáját megkezdte. Kiváló tulajdonságai csakhamar megnyerték parancsnokai bizalmát s rövid idő alatt, hadnagyi ranggal a vezérkarhoz helyeztetett át. Itt szolgált az egész török háború alatt s már 1789-ben elérte az őrnagyi rangot.

A francia háborúban a *famarsi* csata alapította meg hírnevét nemcsak az osztrák hadtörténetben, hanem a hadművészeti irodalomban is, hol az ő taktikájáról minden nyelvű szakkönyvben

megemlékeznek. Az ellenséges balszárny átkarolása által, egyszerű manőverrel elérte azt, a mit különben csak több ezer ember föláldozásával sikerült volna megnyerni: a császári sereg föltétlen győzelmét. Emlékezetes még a Berlaimont ellen 1793 aug. 27-én intézett rohama, melynek folytán az ellenség a döntő pillanatban föladta a megszállt területet s a Sambre vizén át visszahúzódott. *Maubeuge* várának megrohanása után (szept. 29.) Coburg herceg tábornagy hadi jelentésében a kitüntetendők közt Duka őrnagyot csaknem az első helyen említi. Mindezen érdemek jutalmaul 1794 májusban alezredessé neveztetett ki s megkapta a Mária Terézia rend *lovagkeresztjét*.

A következő évi eseményeknél Duka alezredes, mindenütt a vezérkarban, tevékenyen közreműködött s a főparancsnokok összes jelentéseikben elhalmozták magasztalásaikkal. Így nyilatkozott Alvinczy tábornagy a charleroy-i ütközet után, később Wurmsér gróf lovassági tábornagy *Manheim* bevételekor, melynek tervét szintén Duka dolgozta ki. Mindazáltal előmenetele elég lassú: az ezredesi rangfokot csak 1796 februárban nyerte el, mikor az olaszországi hadsereghez főszállású esternek nevezték ki. Itt a Mantua fölmentésére szánt tervek az ő művei valának; sikert nem aratott velük, de ez aligha a tervek jóságán múlt. A hivatalos kritika azt rója meg tervező tehetségében, hogy túlságosan a részletekbe merült, a legapróbb körülményekig intézkedett s ezzel bekőba verte az ütközet alatt támadó fordulatokkal szemben úgy önmagát, mint a csapatparancsnokokat.

1798 szeptemberben Károly főherceg mellé rendeltetett a cseh és felsőausztriai gyakorló táborba. 1799-ben a németországi hadseregnél és a Svájcban működött, a császári vezérkarhoz beosztva. Csaknem minden összeütközés új alkalmat nyújtott neki, hogy csapatvezetői és harcztervezői tehetségét kitüntesse. Főleg a terep áttekintésében és ennek gyors fölhasználásában nem múlta őt föl senki a vezérkari tisztek között. A hadtörténet különösen följegyzi a *stockachi* ütközetet, melyben a francziák támadását az osztrák balszárny ellen ő hiúsította meg. A háború viszontagságai között jó és balszerencsében megosztva sorsát a hadsereg sorsával, — végre I. Ferencz kinevezte őt vezérőrnagygyá és várparancsnokká Temesvárra. Érdekes, hogy gyors előmenetele

e voltaképeni békeállomáson kezdődött. Alig két év múlva altábornagy lett, 1805-ben főhadparancsnoka a temesi bánságnak, miközben azt a megbízást is kapta legfelsőbb helyről, hogy az ausztriai és stájer erődített helyeket megvizsgálja. 1813 szeptemberben tábornaszernagy ranggal a császári főhadi szállásnál nyert alkalmazást s I. Ferencz nagy bizalmára vall, hogy *Lutignyba Napoleon császárhoz őt küldte ki a fegyverszüneti alkudozáshoz, mint a monarchia katonai meghatalmazottját.* A békekötés után Duka megkapta a Lipótrend nagykeresztjét, kineveztetett az állami tanácsban titkos tanácsossá, — az idegen uralkodók is földíszítettek mellét előkelő rendjelekkel, végre I. Ferencz bárói méltóságra emelte.

Mint az államtanács tagja sűrűn megfordult Bécsben s egyik bécsi útja közben történt 1822-ben, hogy szélhűdés érte, melynek folytán csakhamar, decz. 29-én, meghalt Bécsben.

Suhay Ferencz báró, altábornagy, az első tüzérezred tulajdonosa, — 1747-ben *Füreden* született. Tizenhat éves korában lépett a tüzérséghez ex propriis, s már a török háború kitörésekor százados volt. 1788-ban Illovánál az által akadályozta meg az ellenség támadását a császári tábor ellen, hogy a lovas tüzérségnek több ütegét gyorsan előre vonta s czélszerűen elhelyezve, működésbe hozta az ellenség ellen. Az ágyúk fölállításáért s helyes irányzásáért, különösen még Belgrád ostrománál érdemelte ki Loudon tábornagy teljes elismerését.

A francia háborúban már mint őrnagy vett részt. A mormali erdő megostromlásától a maubeugi harcokig fényes szolgálatokat teljesített. Katonai pályájának zajosabb sikerű korszaka innen kezdődik; 1794-ben, midőn Ferencz császár személyesen vezette a kombinált hadseregeket, ezek előnyomulása alatt Landrecynél, majd május havában Lille vára alatt Suhay ismételve kitűntette magát. Kiváló érdeméül tudja be neki a tournay-i csatáról (márcz. 22.) szóló hadi jelentés, hogy az ellenségtől elvett blaudeni állást önkéntesen megvédelmezte s ütegeivel a francziák három szuronyrohamát verte vissza, heves kartácslövésekkel.

Midőn a francziák jul. 27-én Lüttichet megtámadták, Suhay a Latour tábornaszernagy hadtesténél tüzérparancsnok volt. Már a városban járt az ellenség, midőn Latour elrendelte az ellentállást.

A császáriak az egyik külváros felé nyomultak és Suhay két ágyú fődözete alatt egy osztály gyalogság élére állt, — szuronyrohammal űzte a francziákat a város belsejébe egész a hídig, melyet a francziák eltorlaszoltak. Suhay most a két ágyút a híd ellen irányozta s az ellenséges puskatűz daczára, addig lövette a torlaszokat s a belső városrész kapuját, míg az akadályokat megsemmisítenie s a gyalogság számára rést nyitnia nem sikerült. E harcz közben mindkét ágyú legénységét a francia golyók leteríték, úgy hogy a derék őrnagy maga volt kénytelen az ágyúk töltését, irányzását s tisztítását végezni.

A spremonti csatában sebe daczára, mindaddig a főparancsnok oldalánál maradt, míg a harcz félbe nem szakadt. Az 1795-iki hadjárat alatt a rajnai hadseregnél működött Suhay, mint a tüzértartalék parancsnoka. A következő évben Károly főherczeg alatt szolgált; s az ambergi s würzburgi ütközetek után alezredessé neveztetett ki. A főherczeg-főparancsnok magával vitte Suhayt az olaszországi hadsereghez is. Itt a tagliamento csata után azt a megbízást kapta, hogy a lövegtartalékot Tarvison át Villachba vezesse. Az ellenség e jelentékeny (30 ágyúból és 200 lőszerkocsiból álló) parkot elfogni törekedett, — Suhay egész gondját oda irányozta, hogy e nagyszerű szállítmány a dél-tiroli hegykötlanok és hófödte hegyek között mielőbb biztosságba jöjjön, a mi teljesen sikerült. Csakhamar megkapta az ezredesi rangot s a campo-formioi béke után a csehországi hadsereghez helyeztetett át. 1798-ban az uralkodó bárói méltóságra emelte őt, — 1799-ben pedig Károly főherczeg különös kívánságára a németországi hadsereghez küldetvén, Stockachnál, majd a neckarai sánczoknál, végre Manheim alatt szerzett magának új babérokot és vezérőrnagyi rangot.

Suhay egyike volt a hadsereg legkitünőbb tüzértisztjeinek, ki e fegyvernem tökéletesítésére a békeévek alatt is sok szolgálatot tett. Mint altábornagy és hadosztályparancsnok halt meg Prágában 1818 szept. 25-én.

Krajovai és topollyai Kray Pál, táborszernagy, titkos tanácsos, a 34. gyalogezred tulajdonosa, — *Késmárkon* született 1735 febr. 5-én. Atyja százados volt a hadseregben s a fiát szintén katonának nevelte. Kora fiatalságában hatalmas pártfogót bírt *Csáky*

gróf hercegprimás személyében, ki őt Bécsbe küldte s a katonai előtanulmányokban, főleg a matematikában képezte. 17 éves volt Kray, midőn hadapród gyanánt a 31. gyalogezredbe lépett s már a hétéves háború alatt oly buzgalmat és tevékenységet fejtett ki, hogy ezt maga *Loudon* tábornagy is észrevette s méltányolta. Előlépése ezután igen gyors volt. Előbb a Nádasdy-gyalogezredben a gránátosoknál századossá, majd soron kívül 1778-ban őrnagygyá neveztetett ki. Négy év múlva a bártfai út- és hidépítés munkáit vezette s aztán alezredesi ranggal a második székely határ- ezredhez lépett át.

Erdélyi állomásán kiváló szerep jutott neki 1784-ben, midőn az *oláhok hirhedt lázadását Hora és Kloska alatt* elfojtani kellett. Ez év október havában az oláhok nagy tömegben gyülekeztek össze Hátszeg körül s megtagadták földesuraiknak a jobbágyi munkát és a robotot. A zendülés vezetője bizonyos Mikula volt, ki később a rettegett *Hora* nevet vette föl. Társai a nép fölbujtásában s az ezt követő ádáz mozgalomban *Kloska* Iván és *Krisan* György valának. A zendülés novemberben öltött fenyegető mértéket. Kőrösbánya és Brad között mintegy 500 fegyveres oláh gyülekezett össze Hora hívására, s számuk napról-napra nőtt. Pár hét alatt előbb 5000, majd 16,000 oláh martalócz engedelmeskedett vakon Hora parancsainak. A fölbújtott csőcselék megrohanta a nemesi házakat, rabolt, pusztított és gyilkolt. A birtokos lakosság futva menekült e hordák elől Déva falai közé. Ez erősített városban katonaság tartózkodott, de a vérszemet kapott oláhság ettől se riadt vissza s elég vakmerő volt Dévát ostromolni. A helyőrség, melyhez a menekült nemesek, s a dévai polgárok is csatlakoztak, egy ízben kirohant ellenük a várból s néhány száz oláht lekaszaolt; de az ostromló csőcselék még se tágitott, más csapatokat kellett hívni Déva segítségére s két alezredes: *Schulz* és *Kray* egyszerre kaptak parancsot, hogy az oláhság ellen induljanak.

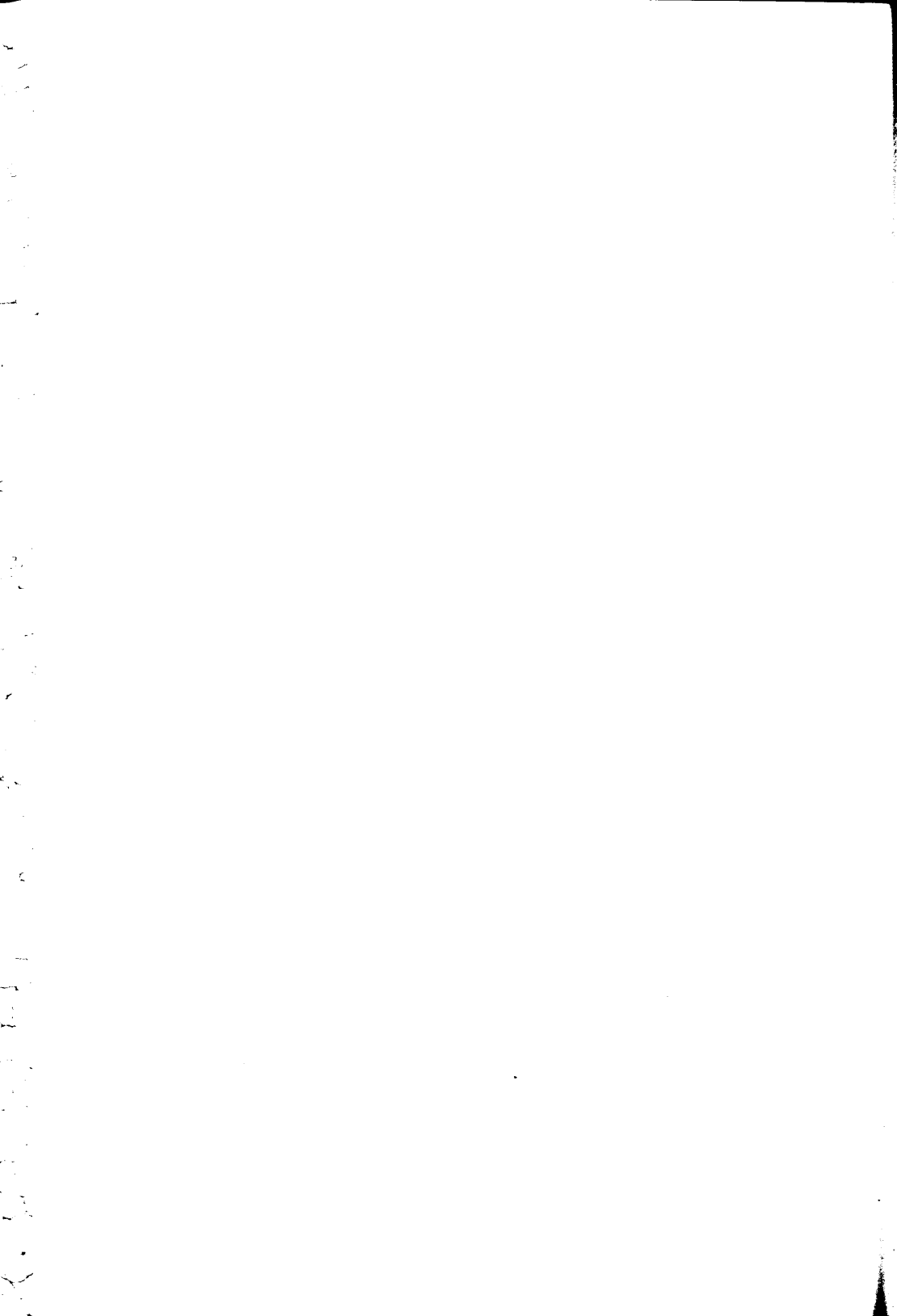
Kray alezredes négyszáz székely élén decz. 8-án *Zaránd*-megyében bukant egy pár ezer martalóczra, kik részben puskával, de többnyire vasvillával és kaszával voltak fölfegyverkezve. Miután az uralkodó nevében följánlott általános kegyelmet elfogadni nem akarták, melyet oly föltétel alatt kaptak volna meg, ha szétoszolnak és a fölbujtókat megnevezik: harcra került s a csőcselékből

százan elesetek, 150 megsebesült, 30 elfogatott. Most egyfelől Kray, másfelől Schulz rendszeresen zárták el a fölzendült területet. — s úgy nyomultak előre, mindig szűkebbre szorítva a tért. Deczember közepén már csak egy kis kerületre szorítkozott a Hora-mozgalom, ebben is maguk a martalócok pusztítottak el mindent s ezért hideget, éhséget, nyomort szenvedve, minden segélyforrástól elzárva, szörnyen kiábrándultak Hora kecségető ígéreteiből, csapattól hagyták oda a vezért, serege elpárolgott s falkánkint adta meg magát. Kray alezredes azonban nem nyugodott, míg magát Horát foglyúl nem ejti: megtudta, hogy a rablóvezér a radaki erdőségben tartózkodik, — utána nyomult s decz. 27-én bilincsekbe verte szerencsésen. E nagy erőfeszítéssel teli időben teljesített fontos szolgálataiért Kray ezredessé, az I. oláh ezred parancsnokává neveztetett ki.

A M. T. rend *lovagkeresztjét* még a török háborúban szerezte meg. Coburg herceg alatt szolgált volt az oláh terület okkupálása idején s a császári hadak zárvonalaának egyik fontos pontját öt hónapon keresztül sikerrel védelmezte az ellenség minden támadó vállalata ellen. E küzdelemben a leghevesebb harc 1788 május 10-én volt, midőn Osman és Kara Mustafa pasák alatt 5000 török három oldalról támadta meg a derék ezredest, ki vitéz védelem után az ellenséget visszaűzte s belőle háromszázat ejtett el. Ezért, valamint a következő évben Krajova megszállásáért soron kívül vezérőrnagygyá neveztetett ki s 1790 jul. havában a rend lovagkeresztjével járó bárói méltóságot kapta.

A francia háború kitörésekor Coburg herceg nagy súlyt helyezett arra, hogy a Németalföldre küldött hadtestjéhez alvezérré ismét Kray neveztessek ki. 1793 ápril elején érkezett meg a hadszíntérre s átvette az előcsapat vezetését. A támadás alatt ismételve kitűntek czélszerű rendelkezései, de erős taktikai tehetségét főleg Orchies és *Marchiennes* napján érvényesítette. Mind ezen szolgálatok jutalmául a rendkáptalan megítélte neki a *közép keresztet*.

A következő években Charleroy, Landrecy, Fleurus, a weissenburgi erődök stb. tanúskodtak vezéri tehetségéről. Mennyire méltányolták a főhadiszálláson Kray szolgálatát, kitűnik a levélből, melyet 1795 végén Károly főherceg hozzá intézett. «E had-

járat — írja a főherceg — szerencsésebb már nem lehetett s nem is érhetett volna fényesebb befejezést. Hadseregünket babérral koszorúzta meg, — s belbizonyította, mire képesek az osztrákok jó vezető alatt, s mire képesek egymagukban is. Igaz részvéttel olvastam az ön nevét, a hadseregről szóló jelentésekben majd mindennütt; ott láttam önt az előcsapat élén, előkészítve a győzelem útját a hadsereg számára.»

1796-ban Kray altábornagy lett s máj. 21-én fölmondta Moreaunak a fegyverszünetet. Az ezt követő hadjárat alatt bebizonyította, hogy nemcsak kisebb csapatok vezetéséhez ért, de nagyobb stratégiai föladatok megoldásához is. Wetzlarnál egy hadosztályt vezetett és legyőzte vitéz ellenfelét: Kléber francia tábornokot. Midőn Károly főherceg a Felső-Rajnához nyomult, Kray Wartensleben oldalán, a kisebbik védő hadseregnél maradt. Itt ismét az előcsapatok parancsnokságát vette át s a francziák támadó uozdulatai ellen sikerrel harczolt, noha maroknyi serege csaknem minden alkalommal egész hadtestekkel állott szemközt: Wartensleben visszavonulását s Károly főherceggel egyesülését csakhamar az ambergi s würzburgi győzelmes ütközetek követték, melyekben Kraynak döntő része volt.

1797-ben a rajnai seregek vezetését Werneck tábornok kapta meg. A hadjáratnak szerencsétlen vége volt a császáriak ügyére. Kray ismét az előcsapatok parancsnoka volt, de az ellenséges túlerővel szemközt számos csatában csak vitézségét érvényesíthet. Az elvesztett csaták miatt őt és Wernecket *hadi törvényszék elé állíták* s bár Kray fényesen igazolta magát, — két heti fogság-büntetést kapott, hogy ez által a főparancsnok az elégtétel egy nemében részesüljön: Kray szolgált bűnbakul Werneckért.

Képzeltetni, hogy ez elbánást nem fogadt a kitünő taktikus közömbösen, alig hogy megkapta a rendeletet, mely őt az olasz hadsereghez szölitja, — folyamodott az aktív szolgálat alól való *fölmentésért*. E helyett szabadságot kapott s Pestre utazott, hol a harcz fáradalmait, de még inkább a főhadi szálláson tapasztalt fondorlatok bosszúságait kipihente.

A következő évben megengesztelődött s ismét egy hadosztályt kapott a velencei állam területén Verona és a Piave között. Majd csakhamar az oraniai herceg halála után, az uralkodó Krayra

ruházta az olaszországi sereg fővezérletét. A hadműveletek 1799 márcz. végén vették újra kezdetüket az Etsch-vonalon. Kray Pastrengo alatt némileg hátrányban maradt, de Verona és Legnago közt visszaverte a francziákat s *Magnanonál* elhatározó győzelmet aratott fölöttük. A francia sereg visszavonúlt a Mincio mögé, egy része pedig Mantuába sietett, mely várat Kray legott körül zárta. Alig 14 nap alatt sikerült neki Olaszország sorsát e hadjáratban eldönteni s egyúttal előkészíteni a győzelmeket, melyeket utóbb Szuvorov és Melas arattak. Ez utóbbi ápril 12-én vette át Kraytól a főparancsnokságot. A derek magyar vezér ismét alárendelt, de nem jelentéktelen föladattal bízott meg: az olasz várak bevételével. Ostromló hadainak előbb Brescia, majd Peschiera, végre három heti körülzárás után Mantua is megadta magát. Az ellenséges táborban ez volt a neve:

«*Le terrible Kray, le fils chéri de la victoire*».¹⁾

Az uralkodó ezután kinevezte őt tábornaggyá, — s Kray egyesítvén csapatait a fősereggel, résztvett a Novi, Fossano stb. mellett vívott diadalokban. I. Ferencz fejedelmi elismerése jeléül a 34. gyalogezred tulajdonosi czimét és a topollyai kamara-uradalmat adományozta neki, majd Károly főherczeg visszalépésekor őt nevezte ki a németországi sereg fővezérévé. 1800 márcz. 9-én Münchenbe érkezett s élére állt a hadseregnek, de szerencséje most már cserben hagyta s az eredmény, melyet az uralkodó az ő működésétől várt, az olasz földön vívott fényes hadi tetteknek árnyéka lett. A parsdorfi fegyverszünet után e hős és tehetséges katona 48 évi szolgálati pályájának határához ért: fölmentetvén a főparancsnokság alól, visszavonúlt a magánélet csöndjébe. De a nyugalmat csak 4 évig élvezhette. Utolsó éveit részint Topollyán, részint Pesten töltötte. Az utóbbi városban húnyt el 1804 január 14-dikén.

Vajay Vay Pál, altábornagy, régi magyar nemes családból eredt. Született *Gyöngyösön* 1737-ben. Hadi szolgálatát a hétéves háború alatt a Török-huszároknál kezdte, hoi csakhamar századparancsnokságig emelkedett. Vitéségének számos jelét adta az ezt

¹⁾ E czím második része Napoleontól van kölcsönözve, ki Massénát nevezte: «*enfant gâté de la victoire*»-nak.

követő hadjáratokban, de főleg a francia háború kezdetén, mikor az Eszterházy-huszárok ezredese lett s az előcsapatokat kiváló áttekintéssel és minden merész vállalatra kész bravourral vezette. Így 1792 júl. 26-án két osztály huszárral visszaverte Longwy alatt Lafayette tábornok előhadát s megakadályozta az ellenséges beütést Luxemburgba. A következő év első hónapjaiban csaknem minden alkalommal új jelét adta katonai erényének, kitűnőségének. Klasszikus tanú erre Ottó altábornagy, ki a császári előhad vezetését ápril havában átvette s a nehéz földterítő szolgálatban, az ellenséges állások kifürkészésében s vakmerő rajtaütések végrehajtásában Vay ezredesre mindenkor első sorban számíthatott.

Május elsején a francziák St.-Sauve és Saultain előtt túlerővel támadták meg a császári előőrsöket. Vay ekkor a jobb szárny parancsnoka volt s a szerb szabad csapat három századával és a segítségül előrendelt huszárokkal, nemcsak St.-Sauveből fizte ki a francziákat, hanem a menekülő ellent Valenciennes külvárosáig kergette. Az abseoni csatában (okt. 20.) 10,000 francia rohanta meg Ottó tábornok jobbszárnyát s már Abseon falú is elveszett, — midőn Vay hat század Eszterházy-huszárral, négy század gyaloggal és egy lovas üteggel az ellenségre tört; a huszárok levágtak belőle 600 embert és 10 tisztet, 70 embert elfogtak. A francziák kijöttek sodrúkból e támadásra és gyorsan elvonultak.

A marchiennesi győzelem (okt. 30.) eldöntése tetézte be a vitéz huszár-ezredes érdemeit, s jutalmúl nemcsak a *lovagkeresztet*, hanem a tábornoki kinevezést is megkapta.

A hadjárat további folyamában dandár-parancsnok volt, s főleg két csatában tüntette ki magát: 1794 okt. 4. Mühlennél és 1796 aug. 8. Gundelfingen alatt.

Három év múlva altábornagygyá lépett elő s azt a megbízást kapta, hogy a magyar insurrectió szervezésében közreműködjék. De e tevékenység közepett 1800 decz. 24. meghalt 67 éves korában, 46 évi szolgálatának és vitéz tetteinek maradandó emlékét hagyva hátra a hadsereg, különösen pedig az Eszterházy-huszár-ezred évlapjain.

Bajaházai Bajalich Ádám báró, altábornagy 1733-ben *Szegeden* született. Tizenhat éves korában mint hadapród lépett a seregbe,

de négyéves szolgálat után ott hagyta a katonaságot és Verőcze megyétől főszolgabírói állást fogadott el. 1758-ban a szomszéd határőr vidék házi ezredébe lépett hadnagyi ranggal s végig szolgált a hetéves háborút. A bajor örökösödési háborúban Dittersbach megrohanásakor mint százados tünt ki s ezért őrnagyi rangot kapott. 1778 júl. 30-án az ő zászlóalja verte vis-za Ober-Kezelsdorf mellett a porosz határőrséget. A következő év febr. 20. vitézfél visszavert egy portyázó csapatot. 1783-ban alezredes lett a szluini határezredben.

A török háborúban Siroko-Rieka és Dermolievo majd Nagy-Pladus megszállása volt reá bízva s ez állásokat 6000 mozlim támadása ellen győzelmesen megvédelmezvén, a hirhedt Besirowich béget legyőzte. 1789 februárban ezredparancsnok lett s két zászlóaljjal tartotta megszállva Kerstyina vidékét, de a dermolievoi ütközetben megsebesült. Mindezen szolgálatok elismeréséül József császár Bajalichot a bárói méltóságra emelte.

A francia háborúban 1793-ban, mint vezérőrnagy egy dandár élén a rajnai hadsereghez osztatott. A handschuhsheimi diadaláért, a *lovagkeresztet* kapta. Midőn azonban ez események után Quosdanovich altábornaggyal együtt az olaszországi hadsereghez helyeztetett át, szerencséje végkép letűnt s a francziák hadi foglyúl ejtették. Midőn kiszabadult, az uralkodó őt altábornagyi ranggal rendelkezési állapotba helyezte s mint ilyen halt meg 1800-ban Károlyvárosban.

Bonyhádi Perczel Károly őrnagy, a vártűzérség főtűzmestere, egyike e fegyvernem legkiválóbb tisztjeinek a hadseregben. Régi magyar nemesi családból, a tolnamegyei *Bonyhádon* 1765-ben született. Kiváló előszeretettel tanulmányozta a tűzérsegi szakmával járó tudományokat s már 22 éves korában hadnagy volt a 2. tűzérsezrednél.

A török háborúban Novi ostrománál tüntette ki magát (1788 okt. 3-án), hol a rés ellen indúlt rohamoszlopot gyorsan követte s ágyúit csakhamar a várbástya falán helyezte el szerencsésen. E vitéz tettért főhadnagyi rangra emeltetett s már a francia háború kezdetén százados lett. Ezután aratta legszebb diadalait.

Manheim alatt, mint az ostromütegek parancsnoka *rendlovaggá* lett. 1796 nov. 22-én a kehli francia őrség kirohanásakor

sebet kapott. 1799-ben az olaszországi sereghez szállíttatván, a turini vár, majd az alessandriai citadella elfoglalásakor, később Novi, Genola és Marengo alatt rendkívüli bátorságnak adta jelét. Az egykorú hadi jelentések a leghizelgőbben szólnak róla. Így a genolai csatáról Melas tábornagy azt jelenti, hogy a czélszerűen elhelyezett és irtózatos hatású osztrák ütegeknek köszönhető a Savigliano és Genola ellen intézett főtámadás sikere, mely alkalmalmmal a többi tüzérsztekkel együtt Perczel is igen nagy szolgálatoakat tett. Mindezek jutalmául megkapta még a hadjárat befejezése előtt az őrnagyi rangot, de ezt nem sokáig viselhette, mert a marengoi csatában (1800 júl. 27) halálos sebet kapott s Alessandriában elhunyt.

Rákosi Boros Ádám altábornagy, régi magyar nemes családból, a vasmegyei *Cestány* községben született. 1758 decemberben, mint közlegény lépett a II. Ferdinánd ezredbe. Vitéz híréhez az alapot s vezéri tehetségehez az előtanulmányokat a hetéves háborúban szerezte meg, melyeknek a francia háborúban később rendkívül nagy hasznát vette. Már a török háború alatt fokról fokra emelkedett a tiszti ranglépcsőn, szolgálván a dragonyosoknál és huszároknál főlválva. E háború alatt megérte azt, hogy a legvitézebb huszárezrednek: a Wurmser-huszároknak, ezredparancsnoka lön. 1792-ben, mint vezérőrnagy a rajnai hadsereg elővédandárát vezette s három év mulva a Rajna birtokáért a Mainz körül folyt harcokban a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét kapta s altábornagygyá emeltetett. De a számos ütközetben kapott sebek már akkor megtörték testi erejét s még a békekötés előtt visszavonúlt. Csakhamar meghalt Nagy-Szombaton 70 éves korában.

MILODÁNOVITS SIMON.